

Tiina Lintunen & Kimmo Elo

Valtiorikosoikeuteen joutuneiden punaisten naisten verkostot Porin alueella vuonna 1918

Suomen sisällissodan jälkeen 5533 naista joutui valtiorikosoikeuteen syytettynä punaisten tukemisesta. Esitutkintavaiheessa naisilta tiedusteltiin muun muassa sitä, miksi he olivat liittyneet punakaartiin. Yleisimmäksi selitykseksi nousi punakaartin maksama hyvä palkka, mutta monet perustelivat lähteneensä kaartiin jouduttuaan painostuksen kohteeksi tai intouduttuaan ryhmän mukaan. Oikeudessa annetut selitykset eivät toki aina vastanneet totuutta, vaan syytetyt ovat pyrkineet puolustelemaan tekojaan. On kuitenkin totta, että erilaisilla sosiaalisilla viiteryhmillä, kuten sukulaisuudella, paikallisella työväenyhdistyksellä ja vaikkapa työyhteisöllä, on ollut vaikutusta naisten asennoitumiseen ja päätökseen lähteä punakaartin toimintaan mukaan. Millaisia kytköksiä näillä naisilla oli keskenään?

Jotta voidaan selvittää valtiorikosoikeuteen joutuneiden naisten keskinäisiä suhteita, on syytä rajata otos tietylle alueelle. Tiina Lintunen on tutkinut Porin seudulta kotoisin olleita valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 päätyneitä naisia. Naisia on 267 ja he työskentelivät pääsääntöisesti sairaanhoito- ja huoltotehtävissä. Tässä artikkelissa analysoimme näiden naisten keskinäistä verkostoitumista ja hyödynnämme tutkimuksessa verkostoaalyysin metodeja. Porin seutu on valikoitunut tutkimuskohteeksi siksi, että se sijaitsi lähellä rintamalinjaa, oli punaisten vankka tukikohta ja siellä oli työväenliikkeellä vahva jalansija. Lisäksi Turun ja Porin läänistä tuomittiin punaisia naisia valtiorikosoikeuksissa toiseksi eniten Hämeen läänin jälkeen.

Tämän tutkimuksen metodina on sosiaaliseen verkostoaalyysiin perustuva historiallinen verkostoaalyysi. Verkostoaalyysiä on viimeisten vuosien aikana sovellettu enenevässä määrin myös historiallisten ilmiöiden tutkimuksessa. Erityisen hyvin menetelmän on havaittu soveltuvan henkilö- ja tapahtumahistorian tutkimusongelmiin, koska verkostoaalyysi tarjoaa tutkijoille monipuoliset välineet havainnoida, analysoida ja visualisoida historiallisten tapahtumien taustalla piileviä yhteyksiä ja vuorovaikutussuhteita. Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa erityisen kiinnostavana voidaan pitää verkostoissa esille nousevia sosiaalisia vuorovaikutusrakenteita, koska niiden kautta voidaan havainnoida ja analysoida menneisyyteen liittyviä sosiaalisia suhteita ja näiden kannalta keskeisiä toimijoita, ja siten kirkastaa esiin olennaisia elementtejä kontekstiorientoituneen tulkinnan lähtökohdiksi.

Nyt käsillä oleva artikkelimme sijoittuu digitaalisen historian tutkimuksen kenttään, jossa tavoitteena on hyödyntää tietojenkäsittelytieteiden piirissä kehitettyjä aineistonkäsittely- ja analyysimenetelmiä historian tutkimukselle ominaisten kysymysten tutkimisessa.¹ Digitaalisen historian tutkimuksen sisällä lähestymistapamme puolestaan sijoittuu eksploratiivisen tutkimuksen alueelle. Eksploratiivisella tutkimuksella tarkoitamme tutkimusta, jonka tavoitteena on kehittää uusia tapoja lähestyä olemassa olevia aineistoja uusien kysymysten, näkökulmien ja tutkimusalueiden löytämiseksi.² Kirjoittajien suhde digitaaliseen tutkimukseen on siten yhtäältä tekemistä ja

1. Hyvänä johdatuksena digitaalisen historian tutkimuksen kenttään, ks. Kimmo Elo (toim.) *Digitaalinen humanismi ja historiatieteet*. Historia Mirabilis 12. Turun Historiallinen yhdistys 2016.

2. Ks. esim. Anne Burdick, Johanna Drucker, Peter Lunenfeld, Todd Presner, & Jeffrey Schnapp, *Digital Humanities*. The MIT Press 2012; Frédéric Clavert & Serge Noiret (toim.) *L'histoire contemporaine à l'ère numérique / Contemporary History in the Digital Age*. Peter Lang 2013; Antti Ukkonen, Big Data ja laskennalliset menetelmät. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Vastapaino 2013, 274–304.

kehittämistä painottava, toisaalta välineellinen³. Ensimmäinen siksi, että artikkelimme keskiössä ovat historiallisista lähteistä muodostettavien määrällisten digitaalisten aineistojen analyysitavat ja näiden soveltuvuuden arviointi. Jälkimmäinen, välineellinen ote näkyy puolestaan siinä, että sovellamme digitaalisia analyysivälineitä sekä löytääksemme uusia näkökulmia aineistoon (eksploratiivisuus) että rakentaaksemme menetelmiä hyödyntämällä tietynlaista, alueellisia sosiaalisia suhteita korostavaa tulkintaa sisällissotaan osallistuneiden naisten keskinäisestä dynamiikasta.

Artikkelissa tuomme esille, miten naiset olivat kytkeytyneet toisiinsa ja käsittelemme nimenomaan heidän ennen sisällissotaa muodostuneita verkostojaan. On tärkeää tietää, miten verkostot ovat syntyneet ja toimineet, jotta myöhemmin voidaan arvioida, millainen vaikutus niillä on ollut naisten toimintaan. Kiinnostavaa on myös analysoida, minkälaisia laadullisia yhteyksiä naisten väliltä löytyy ja millaiset henkilöt osoittautuvat voimakkaimmiksi yhdistäviksi solmukohdiksi eri ryhmittymien välillä. Verkostanalyysin avulla pyrimme päättämään, millaisia olivat valtiorikosoikeuteen joutuneiden työläisnaisten toimikentät ja suhteet 1910-luvun lopulla. Näillä suhteilla oli myös keskeinen merkitys sisällissodan jälkeen, sillä vahvat sosiaaliset verkostot auttoivat naisia sopeutumaan henkisesti ja taloudellisesti raskaaseen arkeen oikeudenkäyntien jälkeen.

Arkistoaineistot tutkimuksen pohjana

Risto Alapuro on todennut, että jos halutaan tutkia organisoitumisen juuria, on rajoitettava tarkastelemaan jotakin paikkakuntaa, paikallista yhteisöä.⁴ Tämä on erityisen oleellista, kun tutkitaan ihmisiä yhdistäviä verkostoja. Olemme valinneet analyysimme kohteeksi naiset, jotka olivat kotoisin Porin kaupungin, Porin maalaiskunnan ja Ulvilan alueelta. Nuo kolme kuntaa muodostivat 1900-luvun alussa symbioottisen alueen, jonka sisällä työläiset kävivät töissä naapurikuntien puolella ja olivat aktiivisesti järjes-

täytyneitä. Esimerkiksi Ulvilan Toejoen asukkaat työskentelivät Porin pohjoisosan teollisuuslaitoksissa ja kuuluivat sikäläisiin ammattiosastoihin. Alue oli hedelmällinen valinta tutkimuskohteeksi, sillä se sijaitsi sisällissodan aikaan rintamalinjan tuntumassa, minkä vuoksi siellä oli paljon punaisia joukkoja ja siten myös naiset osallistuivat ahkerasti punakaartia tukeviin toimiin. Viljo Rasilan mukaan punaisten kannatus oli Satakunnassakin korkeampaa juuri vauraammilla alueilla, missä väestö oli aktiivista ja yhteiskunta dynaaminen.⁵

Tutkimuksessa ovat mukana kaikki tuolta alueelta valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneet naiset, yhteensä 267 naista. Artikkelissa käytetty aineisto perustuu Kansallisarjaston valtiorikosoikeuden ja valtiorikosylioikeuden akteihin, Työväen Arkiston sekä sisällissotaa käsitteleviin kokoelmiin että Porin ja Ulvilan työväenyhdistysten ja ammattiosastojen arkistoihin. Lisäksi aineistona on käytetty seurakuntien rippikirjoja ja maistraattien henkikirjoja sekä Porin kaupunginarkiston kokoelmia. Valtiorikosoikeusaineiston osalta aineisto on kattavaa ja kutakuinkin yhdenvertaista kaikkien naisten osalta, toki on syytä suhtautua näihin aineistoihin kriittisesti ja muistaa, missä olosuhteissa asiakirjat on laadittu. Siksi esimerkiksi työväenliikkeen jäsenyyttä koskevia seikkoja on tarkastettu vertailemalla tietoja yhdistyksiltä itseltään säilyneisiin materiaaleihin. Seurakuntien arkistot puolestaan osoittautuivat tärkeiksi tarkasteltaessa naisten kotipaikkoja. Ne paljastivat myös naisten sukulaisuussuhteet.

Historiallinen verkostanalyysi tutkimusmenetelmänä

Historiantutkimuksessa kiinnostus kohdistuu useimmiten asioiden, tapahtumien, ilmiöiden ja ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin, näistä muodostuviin kokonaisuuksiin sekä vuorovaikutusrakenteessa ajan mukana tapahtuviin muutoksiin. Erityisesti viime vuosien aikana sosiaaliseen verkostanalyysiin perustuva historiallinen verkostanalyysi on lisännyt suosiotaan myös

3. Itsepositiivisuuden perustana käytämme Haverisen ja Suomisen artikkelissaan esittämää digitaalisen tutkimuksen digitaalisten ihmistieteiden tutkimuksen nelikenttämallia. Ks. Anna Haverinen & Jaakko Suominen, Koodaamisen ja kirjoittamisen vuoropuhelu? Mitä on digitaalinen humanistinen tutkimus. *Ennen ja nyt* 2 (2015), <http://www.ennenjanynyt.net/2015/02/koodaamisen-ja-kirjoittamisen-vuoropuhelu-mita-on-digitaalinen-humanistinen-tutkimus/> (26.11.2017).

4. Risto Alapuro, *Suomen syntynä paikallisena ilmiönä 1890–1933*. WSOY 1994, 14.

5. Viljo Rasila, *Kansalaissodan sosiaalinen tausta*. Tammi 1968, 120.

historiantutkijoiden keskuudessa, mikä on osaltaan vahvistanut digitaalisten tutkimusmenetelmien asemaa myös historian tutkimuksessa.⁶

Verkostotutkimuksen juuret ulottuvat aina 1800-luvun loppupuolelle,⁷ mutta vasta tietokoneiden yleistymisen ja erityisesti verkostojen graafiseen esittämiseen eli visualisointiin tarkoitettujen helppokäyttöisten ohjelmistojen tarjonnan laajeneminen on lisännyt humanististen ja yhteiskuntatieteiden kiinnostusta verkostotutkimusta. Kehitystä ovat luonnollisesti tukeneet ne tietoteknisesti orientoituneet digi-ihmistieteilijät, jotka ovat pyrkinet räättälöimään perinteisen verkostotutkimuksen menetelmiä paremmin ihmistieteiden kannalta relevanttien kysymysten tutkimukseen soveltuviksi.⁸ Voimakas nojautuminen juuri tietojenkäsittelytieteiden piirissä kehitettyihin algoritmeihin on ohjannut myös digitaalisten ihmistieteiden kehitystä, mistä syystä suurin kiinnostus on kohdistunut teksti- ja muotoisten historiallisten aineistojen hyödyntämiseen erityisesti tekstinlouhinnan menetelmiä hyödyntäen.⁹

Menetelmällisesti verkostotutkimuksen anglosaksiseen, määrällistä tutkimusotetta painottavaan haaraan kuuluvan verkostotutkimuksen formaalina perustana on luonnontieteissä laajasti sovellettu graafiteoria. Graafiteorian mukaan verkostolla tarkoitetaan pisteistä (*nodes, vertices*) ja niitä yhdistävistä viivoista (*edges*) muodostuvaa graafia.¹⁰ Verkoston pisteitä ja viivoja voidaan rikastaa liittämällä niihin niiden ominaisuuksia tarkentavia attribuutteja, joita voidaan edelleen hyödyntää varsinaisessa analyysissä. Verkoston rikastamisen kautta pyritään siihen, että formaalisti mallinnettu verkosto kuvaisi mahdollisimman hyvin kohteena olevaa ilmiötä. Tämä on olennaista myös siksi, että verkostotutkimuksessa

juuri verkoston rakenne, topologia, on analyysin ensisijainen kohde.

Verkostoanalyttisesti orientoitunut tutkimus analysoi tarkastelukohtettaan solmujen ja niiden välisten yhteyksien pohjalta muodostuvana rakenteena. Lähtökohtana on siis oletus tarkasteluun valittujen yksiköiden (verkoston solmujen) ja näiden välillä vallitsevien suhteiden (linkkien) merkityksellisyydestä kohteena olevan laajemman ilmiön ymmärtämiseksi. Verkostoanalyysin, ja etenkin verkostojen graafisen visualisoinnin, oletetaan siis kirkastavan tutkimuskohteesta esiin sellaisia rakenteellisia piirteitä, joita tutkija ei muilla keinoin voisi löytää. Vaikka analogia ei olekaan aukoton, rinnastamme tutkimusprosessin tasolla verkostotutkimuksen kautta konstruoidut verkostot ja niiden rakennetta kuvaavat tunnusluvut (nk. verkostometriikat) tilastollisen mallinnuksen kautta saataviin tilastollisiin tunnuslukuihin. Molempien kautta on mahdollista saada määrällistä tietoa aineistoon sisältyvien muuttujien keskinäisistä suhteista. Tämän tiedon kontekstiorientoituneen tulkinnan odotetaan tuottavan parempaa ymmärrystä kohteena olevasta ilmiöstä.

Tässä artikkelissa hyödynnetty primaariaineisto valmisteltiin verkostotutkimusta varten kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa historiallisista dokumenteista poimittiin tiedot tarkasteluun valittujen naisten sosiaalisille suhteille olennaisista taustamuuttujista. Näihin kuuluivat nimen ja asuinpaikan ohella tiedot jäsenyyksistä työväenyhdistyksissä ja ammattiosastoissa. Päädyimme näiden muuttujien analysointiin, koska yhdistykset ovat kollektiivista toimintaa tarkasteltaessa yksi keskeisimmistä organisaatiomuodoista.¹¹ Nämä tiedot järjestettiin taulukkomuotoon niin kutsutuksi affili-

6. Tuoreena esimerkkinä suomalaisesta, historiallisesta verkostotutkimuksesta, ks. Kimmo Elo & Olli Kleemola, Verkostotutkimus historiallisten aineistojen eksploratiivisena analyysimenetelmänä. Esimerkkinä sotavalokuvat. *Historiallinen Aikakauskirja* 113:4 (2015), 412–428.

7. Ks. Kai Eriksson (toim.) *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. Gaudeamus 2015.

8. Laajemmin aiheesta, ks. esim. Elo (toim.) 2016.

9. Ks. esim. Alan Liu, *The State of the Digital Humanities. A Report and a Critique*. *Arts and Humanities in Higher Education*, 11:1–2 (2012), 8–41; Steven E. Jones, *The Emergence of the Digital Humanities*. Routledge 2013; Matthew K. Gold & Lauren F. Klein (toim.) *Debates in the Digital Humanities*. University of Minnesota Press 2016, <http://dhdebates.gc.cuny.edu/book/2> (1.12.2017).

10. Hyvänä johdatuksen graafiteoriaan, ks. Keijo Ruohonen, *Graafiteoria*. Tampereen teknillinen yliopisto 2013, <http://math.tut.fi/~ruohonen/GT.pdf> (7.5.2018). Verkostotutkimuksesta laajemmin, ks. esim. Christina Prell, *Social Network Analysis. History, theory and methodology*. SAGE 2012; Kai Eriksson, (toim.) *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. Gaudeamus 2015.

11. Alapuro 1994, 14.

aatiomatriisiksi, jossa jokainen rivi vastaa yhtä tarkastelluista naisista, sarakkeet puolestaan tarkasteluun valittuja taustamuuttujia. Tämä perustiedot sisältänyt taulukko siirrettiin R-tilastohjelmistoon jatkoanalyysiä varten. Toisessa vaiheessa perustietojen perusteella luotiin varsinainen verkostodata luomalla linkkejä samaan työväenyhdistykseen tai ammattiosastoon kuuluneiden ja samassa kaupunginosassa asuneiden naisten välille. Kolmannessa vaiheessa muodostettu verkostoaineisto siirrettiin Visone-verkostoanalyysiohjelmistoon¹² verkostojen visualisointia ja jatkoanalysointia varten.

Punaisten naisten verkostot Porin alueella

Tarkastelemme seuraavassa analyysissä primääriaineistomme perusteella muodostettua verkostodataa kolmesta eri näkökulmasta. Analyysien tavoitteena on havainnollistaa, millä tavoin historiallista verkostoanalyysiä voidaan soveltaa sosiaalisten suhteiden kautta rakentuvan historiallisen todellisuuden rekonstruoinniseksi ja analysoinniseksi. Analyysimme punaisena lankana ovat erilaiset näkökulmat Porin seudulla asuneiden naisten ammattiosasto- ja työväenyhdistysjäsenyyksien kautta rakentuneisiin sosiaalisiin verkostoihin. Analyysin lähtökohtana ovat verkostojen graafiset esitykset eli visualisoinnit, joiden kautta nostamme esille analyysimme kannalta kiinnostavia näkökulmia Porin seudulla asuneiden punaisten naisten sosiaalisten verkostojen merkityksestä.

Aloitamme tarkastelun kokonaisverkostosta (Kuvio 1), jossa verkoston solmut esittävät kukin yhtä aineistoomme sisältävistä naisista. Naisten välille edellisessä luvussa kuvatulla tavalla muodostetut linkit on ”laadullistettu” käyttämällä eri värejä erottamaan erityyppiset sosiaaliset suhteet toisistaan. Samaan työväenyhdistykseen kuulumisen kautta syntyneet sosiaaliset suhteet on esitetty verkostograafissa vihreällä värillä, kun taas samaan ammattiosastoon kuulumisen kautta muodostuneet suhteet on esitetty punai-

sella värillä. Sinisellä värillä verkostograafissa esitetyt yhteydet perustuvat asumiseen samassa kaupunginosassa. Vaikka samaan linkkityyppiin kuuluvat linkit on kuvattu graafissa samalla värillä, linkkiryhmien sisäinen heterogeenisyys on säilytetty. Toisin sanoen, esimerkiksi eri työväenyhdistykset muodostavat omat, toisistaan erilliset verkostonsa, joiden välillä on yhteyksiä vain, jos sama nainen on ollut jäsenenä molemmissa yhdistyksissä.

Kokonaisverkosto muodostuu kaikkiaan 22 komponentista eli osaverkostoista, joiden välillä ei ole linkkejä. Näistä komponenteista 11 muodostuu vain yhdestä solmusta eli kyse on naisista, joilla ei ole sen paremmin asuinpaikan kuin työväenyhdistys- tai ammattiyhdistysjäsenyyden kautta muodostuneita sosiaalisia suhteita verkoston muihin naisiin. Nämä naiset, joilla ei nyt tarkasteltujen sosiaalisten taustamuuttujien valossa ollut lainkaan kontakteja muihin verkoston naisiin, olivat ennen sotaa olleet kotona hoitamassa miehensä taloutta, toimineet piikoina tai olleet itsenäisiä käsityöammatin harjoittajia. Enemmistö heistä asui maaseudulla Porin maalaiskunnan tai Ulvilan pienemmissä kylissä kaukana teollistuneemmasta keskuksesta. Nämä kontaktien ulkopuolelle jääneet naiset muodostavat kuitenkin selkeän vähemmistön, heitä on vain neljä prosenttia tutkituista.

Verkoston suurin osaverkosto, verkostoanalyysitermein ilmaistuna jättiläiskomponentti, erottuu myös rakenteellisesti muista poikkeavana graafin yläosassa. Jättiläiskomponenttiin kuuluu yhteensä 172 naista (64 prosenttia koko verkostosta), joiden välillä on lähes 2500 linkkiä. Vaikka linkkien suuri määrä selittyy osin myös verkostodatan muodostamismenetelmällä¹³, jättiläiskomponentin rakenteessa huomio kannattaa kiinnittää komponentin keskellä olevaan tihentymään, joka muodostuu yhtäältä ensisijaisesti ”puuvilla- tehtaalaisten ammattiosastoon”, toisaalta ”Porin työväenyhdistykseen” kuuluneiden naisten sosiaalisista verkostoista. Maantieteellisesti tarkas-

12. Visone on avoimeen lähdekoodiin perustuva ilmainen, käyttöjärjestelmästä riippumaton ohjelmisto, joka tarjoaa verkostojen graafisen esittämisen ohella myös kattavan välineistön erilaisten verkostoanalyysien toteuttamiseksi. Ohjelma on ladattavissa ilmaiseksi projektin kotisivuilta (<http://visone.info/>). Visone soveltuu parhaiten pienten ja keski suurten verkostojen, so. alle kymmenestä tuhannesta solmusta koostuvien verkostojen, käsittelyyn.

13. Saman sosiaalisen taustamuuttujan jakaneet naiset muodostavat aliverkoston, jonka jokainen jäsen on kytköksissä kaikkien muiden, samaan aliverkostoon kuuluvien naisten kanssa. Vaikka tämä menetelmä nostaakin kokonaisverkoston linkkien määrää, on se samalla vakiintunut tapa mallintaa esimerkiksi järjestöjen tai yhdistysten muodostamaa sosiaalista todellisuutta.

tellen verkostot linkittivät yhteen Toejoen sekä Porin V ja IV kaupunginosien asukkaina olleita naisia. Huomio kannattaa kiinnittää etenkin naisiin, jotka asuivat eri alueilla, mutta olivat jäseninä samoissa organisaatioissa. Voidaan tehdä se oletus, että näiden sosiaalisten suhteiden kautta yhdistyksissä ja ammattiosastoissa esille nousseet asiat levisivät myös maantieteellisesti. Laajemmin tarkasteltuna juuri näiden linkkien rooli näyttäisi olennaisen tärkeältä jättiläiskomponentin rakenteelle. Eri asuinalueilla asuneiden naisten sosiaalinen vuorovaikutus näyttää rakentuneen juuri sellaisten yhdistysten tai ammattiosastojen varaan, joissa oli jäseniä monelta eri asuinalueelta.

Jotkut osaverkostoista osoittautuvat aina tiivimmiksi kuin toiset. Työväenyhdistys ja ammattiosastot olivat selkeästi suurin naisia yhdistävä tekijä. Valtiorikosoikeuteen joutuneista naisista peräti 69 % oli kuulunut työväenliikkeeseen. Ei toki ollut ihmeäkään, että kaartiin kuului työväenliikkeen aktiiveja. Sitä paitsi sodan alussa huoltoon ja sairaanhoitoon palkattiin nimenomaan jo hieman varttuneempia naisia, joita haluttiin palkita aktiivisesta toiminnasta aatteen hyväksi näillä hyväpalkkaisilla töillä. He myös nauttivat aatteellisuutensa vuoksi punakaartin johdon luottamusta. Lisäksi on syytä muistaa, että näiden aktiivijäsenten lisäksi työväenliikkeen liepeillä oli myös henkilöitä, jotka suhtautuivat aatteeseen myötämielisesti, lukivat paikallista *Sosialidemokraatti*-lehteä ja osallistuivat työväenyhdistysten järjestämiin tilaisuuksiin, vaikkeivät jäsenmaksua maksaneetkaan.¹⁴ Risto Alapuron mukaan tämänkaltaiset ydinryhmän ympärillä toimineet henkilöt kuuluivat samaan sosiaaliseen verkostoon aktiivijäsenten kanssa ja yhteisen verkoston keskuspaikkana toimi usein työväentalo.¹⁵ Puna-

kaartiin päätyi töihin suurella todennäköisyydellä myös näitä työväenliikkeen ”hang around”-tyyppisiä.

Tietyt ammattiosastojäsenyydet, kuten Porin puuvillatehtaan ammattiosasto tai Pihlavan sahan ammattiosasto, paljastavat naisten toimineen samoilla työpaikoilla, jolloin heillä on ollut mahdollisuus törmätä toisiinsa päivittäin. Työpaikalla tapahtuvalla suostuttelulla, painostuksella ja innoittamisella on aiemmissa tutkimuksissa todettu olleen merkitystä kaartiin liittyäessä sekä miesten että naisten keskuudessa. Esimerkiksi Valkeakosken naiskaartilaisista jopa 63 % oli työskennellyt ennen sotaa samassa paperitehtaassa. Hyvinkäällä puolestaan 4/5 punakaartilaisuudesta epäillyistä naisista oli ollut työssä samassa villatehtaassa ja valtaosa heistä oli lisäksi kuulunut kutomotyöläisten ammattiosastoon.¹⁶ Verkostossamme Porin puuvillatehtaan ammattiosastolaisten runsas edustus valtiorikosoikeuteen päätyneissä naisissa toimii vastaavasti esimerkkinä siitä, miten tehdasyhteisössä naiset ovat todennäköisesti keskustelleet kaartiin liittymisestä ja rohkaisseet toisiaan osallistumaan toimintaan. Joillakin työpaikoilla ammattiosastoilla oli erittäin vahva asema. Esimerkiksi Pihlavan sahalta työskennellyt Gerda Kortell kertoi oikeudessa, ettei sahalta voinut olla töissä kuulumatta ammattiosastoon.¹⁷ Miesten kohdalla ammattiosastot ryhtyivät myös itsenäisesti muodostamaan omia joukkojaan. Esimerkiksi Helsingissä kirvesmiehillä ja suutareilla oli omat komppaniansa. Tavallisemmin kaarteja perustivat kuitenkin työväenyhdistykset.¹⁸

Myös perheillä oli merkitystä kaartiin liittyäessä. Tämän tutkimuksen naisista 50 oli sukua keskenään. Eniten joukosta löytyi äitejä ja tyttäriä, mutta myös jonkun verran sisaria sekä anoppeja

14. Tiina Lintunen, *Punaisen naisten tiet. Valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneiden Porin seudun naisten toiminta sota-aikana, tuomiot ja myöhemmät elämänvaiheet*. Annales Universitatis Turkuensis. Turun yliopisto 2015, 75–77.

15. Alapuro 1994, 102–103.

16. Varpu Anttonen, *Valkeakosken naiskaarti Suomen sisällissodassa 1918*. Historian pro gradu -työ. Tampereen yliopiston historiatieteen laitos 2009, 33, 40; Essi Ylitalo, ”Innokas punikki!” *Hyvinkään punakaartilaisnaiset sisällissodan jälkiselvittelyissä 1918*. Poliittisen historian pro gradu -työ. Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitos 2011, 17–18, 84; Tuomas Hoppu, *Tampereen naiskaarti. Myytit ja todellisuus*. Ajatus kirjat 2008, 73–75; Aimo Klemettillä, *Tampereen punakaarti ja sen jäsenistö*. Tampereen yliopisto 1976, 241. On toki syytä todeta, että aseelliseen toimintaan ryhtyneitä naisia on tarvinnut todennäköisesti innostaa enemmän kuin turvallisempiin huoltotöihin hakeutuneita.

17. Toki tähänkin lausuntoon on suhtauduttava kriittisesti ja muistettava, missä olosuhteissa se on annettu. Yhtä kaikki, saha-alalla Porin seudulla järjestäytyneisyys näyttää olleen poikkeuksellisen korkea. Lintunen 2015, 75.

18. Marja-Leena Salkola, *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaarteiksi 2. Punaisen Suomen historia 1918*. Opetusministeriö Punakaartin historiakomitea 1985, 68ff, 422.

ja miniöitä. Lisäksi lähes jokaisella naisella oli punakaartissa joku perheen miehistä. Se saattoi olla puoliso, isä, veli tai oma poika. Tässä artikkelissa emme kuitenkaan keskity tarkastelemaan sukulaisuussuhteita, koska liian monen muuttujan tarkastelu samanaikaisesti tekee verkostoista sekä visuaalisesti että analyttisesti vaikeaselkoisia ja vaikeasti tulkittavia. Verkostoanalyysin tavoitteenahan on kirkastaa esiin verkstorakenteen olennaisia piirteitä, ei hämärtää niitä ”ylirikastamalla” verkostoja liian monella muuttujalla.

Kokonaiskaaviosta voidaan havaita, että joidenkin kaupunginosien ja kylien asukkaat ovat olleet innokkaampia liittymään punakaartiin kuin toiset. Vilkkaimmat liittymisalueet olivat luonnollisesti työläiskaupunginosissa, joissa asui paljon potentiaalisia liittyjiä, mutta joiden asukkaisiin kuului myös paljon työväenliikkeen aktiiveja, jotka levittivät ympäristöönsä tietoa aluillaan olevasta vallankumouksesta ja siihen liittymisen tärkeydestä. Alueellinen perspektiivi nousee verkostoissa tavallista merkittävämmäksi, kun tarkastellaan pienempiä ja suljetumpia yhteisöjä. Erillään muusta ympäristöstä olevien pien-

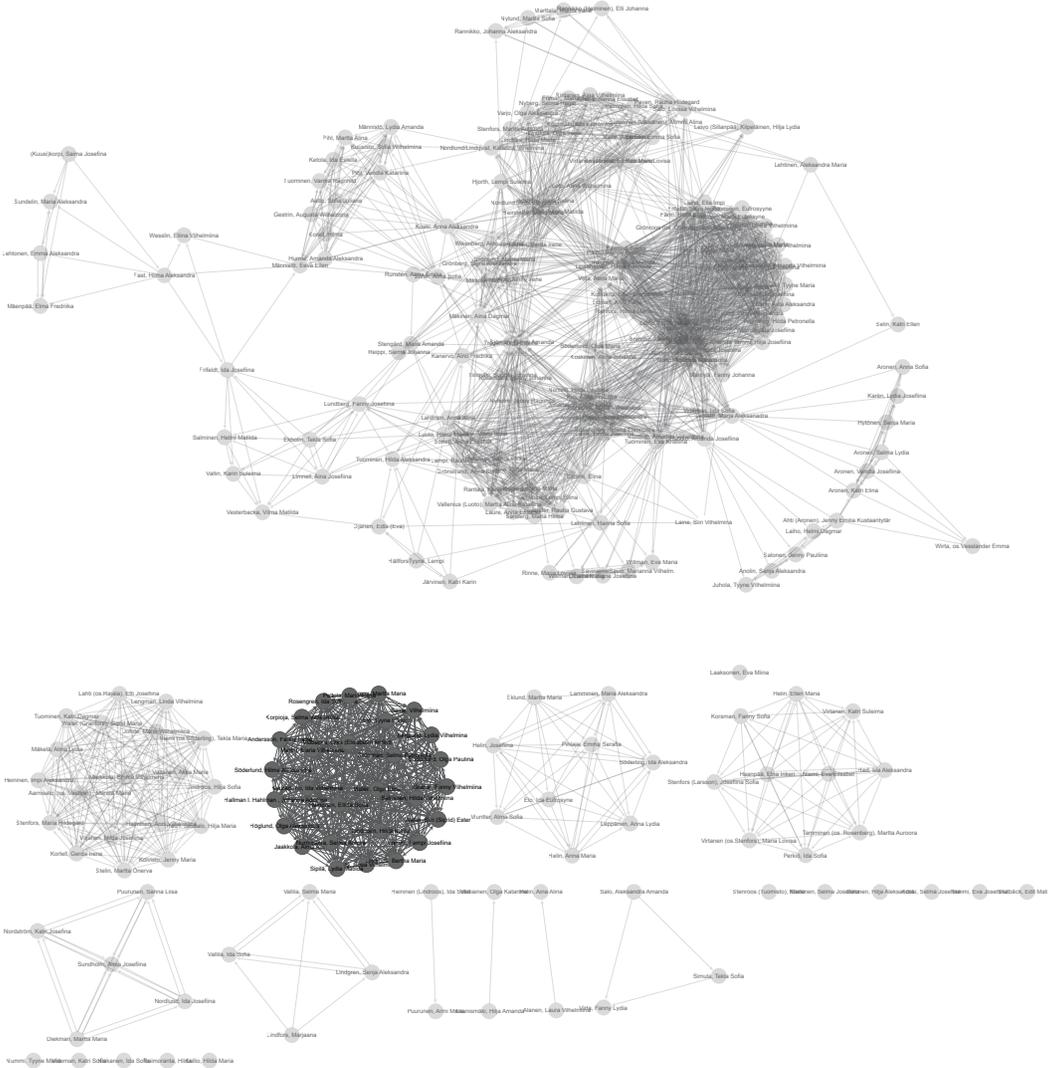
■ Kuva 1. Porin puuvillatehdas oli merkittävä naisten työllistäjä. Tehtaalaiset olivat järjestäytyneet omaan ammattiosastoonsa ja osa heistä siirtyi punakaartin palkkaistoille keväällä 1918. Lähde: Suomen Elinkeinoelämän keskusarkistosta.

ten yhteisöjen sisäiset verkostot ovat tavallisesti tiiviit. Laatimassamme kokonaisverkostossa tällaisen oman mielenkiintoisen osaverkoston tarjoaa Reposaari.

Seuraavaksi siirrymmekin tarkastelemaan Reposaaren alueen sosiaalisia suhteita. Verkostotutkimuksessa on jo pitkään kiinnitetty huomiota maantieteellisen läheisyyden merkitykseen sosiaalisten verkostojen muodostumisessa¹⁹, minkä lisäksi organisaatioiden, yhdistysten tai vastaavien sisäiset sosiaaliset suhteet ovat olleet yksi verkostotutkimuksen perinteisimmistä tutkimuskohteista.²⁰ Reposaaren valintaa nyt käsillä olevan tutkimuksen puitteissa puoltaa sen mielenkiintoinen erityisasema. Noin 2500 asukkaan yhdyskunta Reposaari kuului hallinnollisesti Porin kaupunkiin, mutta se sijaitsi fyysisesti kaukana kaupungista, alueiden väliin sijoittui

19. Esim. Hilde Bras & Theo van Tilburg, Kinship and Social Networks. A Regional Analysis of Siblings Relations in Twentieth-Century Netherlands. *Journal of Family History* 32:3 (2007), 296–322; Carl Knappett, *Network Analysis in Archaeology. New Approaches to Regional Interaction*. Oxford University Press 2013.

20. Suomalaisessa kontekstissa organisaatioiden sosiaalisten suhteiden tutkimuksen pioneereihin voidaan lukea Mauno Koiviston väitöskirja *Sosiaaliset suhteet Turun satamassa* (Turun yliopisto 1956).

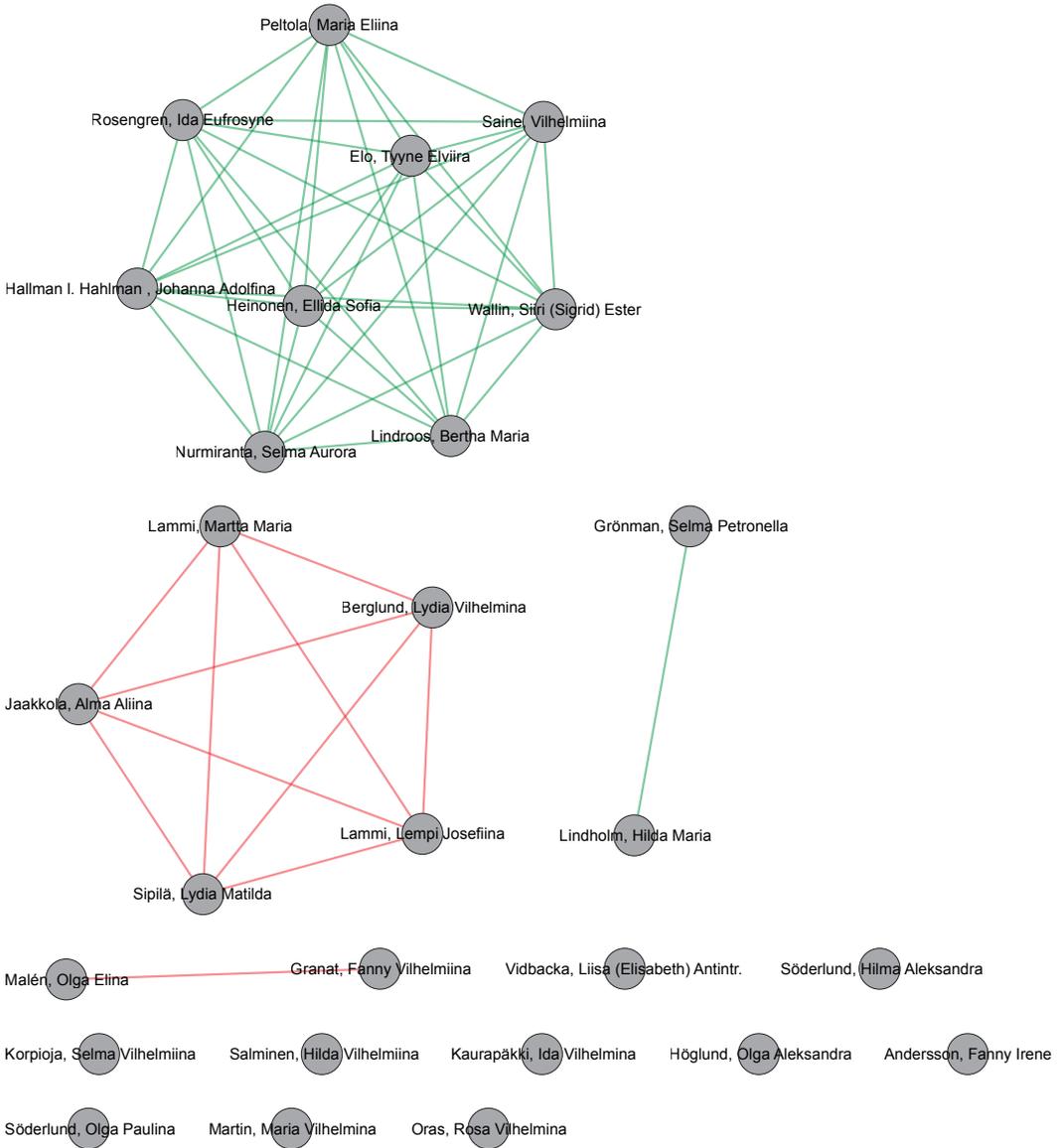
laaja Porin maalaiskunta. Reposaarella oli oma erityinen asemansa, sillä siellä oli oma kirkko, kirkonpalvelijat ja -kirjat. Reposaarelaiset pyrkivätkin koko 1900-luvun alun ajan irtautumaan kaupungista ja perustamaan itsenäisen kunnan siinä kuitenkin onnistumatta.²¹ Tämä itsenäisyys ja eristäytyneisyys näkyy hyvin myös siinä, että reposaarelaiset ovat kokonaisverkostossa erillään Porin kaupungin suuresta sosiaalisesta verkostosta. Heidän oma verkostonsa on pieni, mutta tiivis.

Kuvion 2 vasemmanpuoleisessa graafissa on kuvattu Reposaaren verkosto osana alkuperäistä

■ Kuvio 2. Reposaaren verkosto osana kokonaisverkostoa (vasen graafi).

kokonaisverkostoa, oikeanpuoleisessa graafissa puolestaan on esitettyä Reposaaren sisäiset sosiaaliset suhteet siten, että verkostosta on poistettu asuinpaikkaan liittyneet linkit. Vasemmanpuoleisessa graafissa olemme käyttäneet visuaalisointitekniikkaa, joka häivyttää taustalle muut kuin Reposaassa asuneiden naisten sosiaaliset suhteet, kirkastaen näin esiin Reposaaren verkoston aseman osana kokonaisverkostoa. Kuten voidaan havaita, Reposaari muodostaa oman,

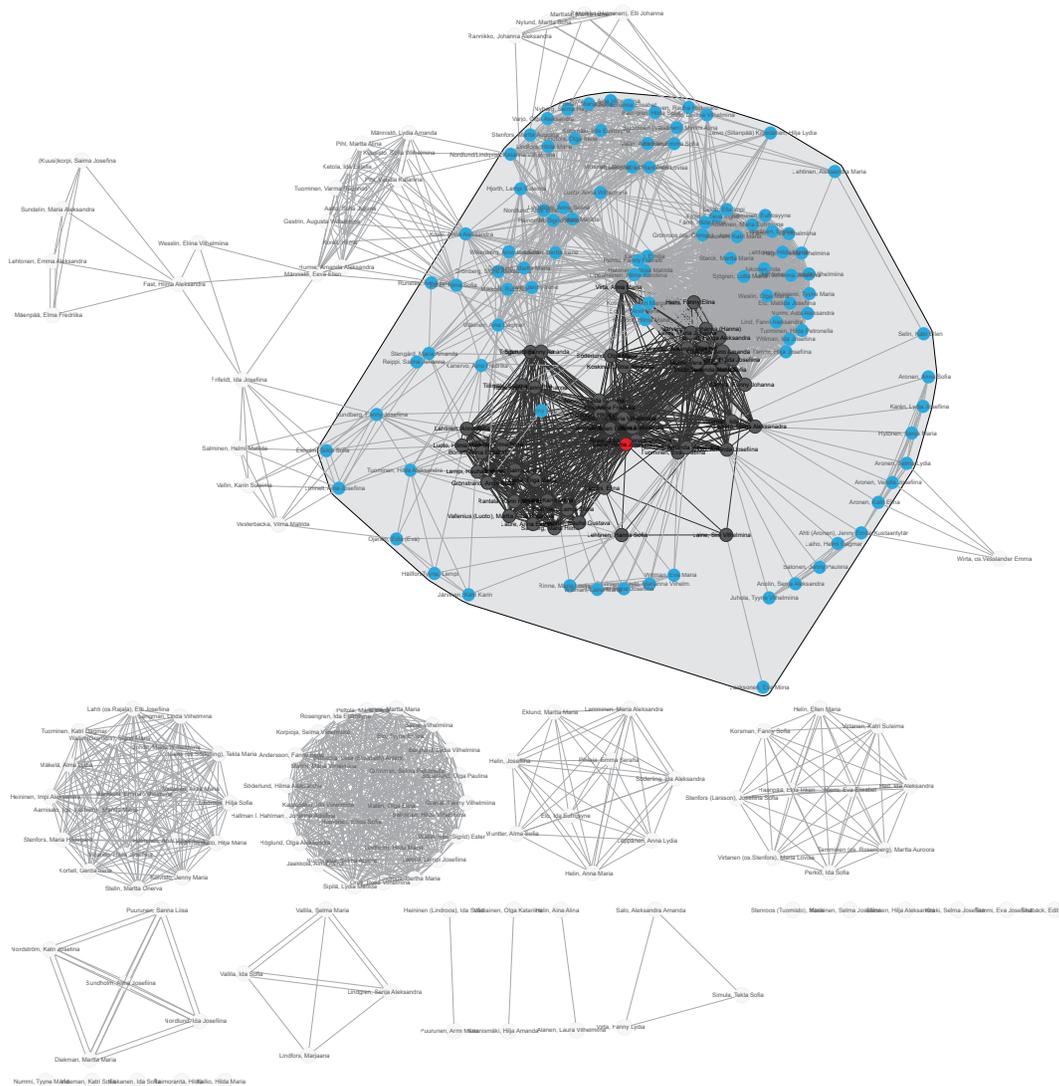
21. Lintunen 2015, 61.

■ Kuvio 2. Reposaaren alueen sisäiset sosiaaliset suhteet (oikea graafi).

erillisen komponentin – siis oman sosiaalisen todellisuutensa – johon kuuluneet naiset eivät olleet kytköksissä muiden alueiden naisiin sen paremmin työväenyhdistysten kuin ammattiosastojenkaan kautta. Reposaaren sisällä (Kuvio 2, oikeanpuoleinen graafi) merkittävimmät sosiaaliset verkostot rakentuivat Reposaaren työväenyhdistyksen ja Reposaaren sahatyöläisten ammattiosaston kautta. Mielenkiintoista on, että yksikään alueella asuneista naisista ei näytä kuuluneen molempiin. Myös Reposaaren konteks-

tissa voidaan tehdä se oletus, että verkostoihin kuulumattomat naiset saivat tietoa yhdistysten ja ammattiosastojen piirissä esille nousseista asioista, koska pienellä maantieteellisellä alueella poliittinen suuntautuneisuus vahvasti sosialistinaisten yhteisöä myös formaalien rakenteiden ulkopuolella. Myös aiemmissa tutkimuksissa on

■ Kuvio 3. Hilma Laineen ympärille rakentunut verkosto osana kokonaisverkostoa.

havaittu toimijoiden alueellisen läheisyyden vahvistavan verkostoitumista.²²

Reposaari eroaa muista alueista siinäkin suhteessa, että siellä punakaartiin liittyneiden naisten järjestäytyneisyysaste oli kaikista korkein ollen peräti 82 prosenttia. Yhteensä kaikkien tutkittujen naisten kohdalla vastaava luku oli 69 prosenttia. Reposaari oli yleisesti ottaen vahvaa vasemmiston aluetta, johtuen lähinnä väestörakenteesta. Saaren asukkaista suuri enemmistö oli nimittäin köyhää työläisväestöä. Marraskuussa 1917 suurla-

kon aikana työläisten ja porvarien välit kärjistyivät saarella äärimmilleen. Punaisten ottivat kylässä vallan, määräsivät passipakon, suorittivat lukuisia pidätyksiä ja tekivät kotietsintöjä porvarien kodeissa. Punaisten toimien kohteeksi päätyivät muun muassa laivanvarustaja Werner Hacklin ja

22. Bras & Tilburg 2007.

kauppias Frans Koskinen. Molemmat olivat miehiä, jotka seuraavana vuonna istuivat paikallisen suojeluskunnan esikunnassa kirjoittamassa lausuntoja syytetyistä valtiotorikosoikeuteen.²³

Reposaaren työläisten toiminnasta työväenliikkeessä ja aktiivisuudesta sen puitteissa syksyllä 1917 oli heille selkeästi haittaa, sillä yhtä lukuun ottamatta kaikki sikäläiset naiset arvioitiin valtiotorikosoikeuteen toimitetuissa lausunnoissa kielteiseen sävyyn. Naisten sodanaikainen toiminta kaartissa ei ollut millään tavoin silmiinpistävää. Muita ankarampi asennoituminen heihin näyttäisi johtuneen nimenomaan poliittisista yhteyksistä, sillä keskeisissä työväenliikkeen tehtävissä toimineita naisia kuvattiin lausunnoissa usein agitaattoreiksi ja ”kiivaiksi punaisiksi muijiksi”, joiden tulisi saada ankara rangaistus.²⁴

Verkostoja tarkasteltaessa jotkut henkilöt ovat keskeisemmässä roolissa kuin toiset. He kuuluvat useampaan kuin yhteen ryhmään, jolloin he toimivat tietoa siirtävinä linkeinä näiden eri joukkojen välillä. Verkostotutkimuksen näkökulmasta voimme puhua, Mark Granovetterin jo 1970-luvulla esittämän teorian mukaisesti, ”heikoista linkeistä”. Alkuperäisessä artikkelissaan²⁵ Granovetter tutki työpaikkaa vaihtaneiden henkilöiden sosiaalisten suhteiden vaikutusta tietoon tarjolla olevista työpaikoista ja päätyi jakamaan sosiaalisten verkostojen linkit kahteen päätyppiin, heikkoihin ja vahvoihin. Teoria korostaa verkoston eri osia toisiinsa kytkevien heikkojen linkkien merkitystä verkoston sisäiselle vuorovaikutukselle. Omassakin aineistossamme havaitut heikot linkit – siis linkit kahteen eri työväenyhdistykseen tai ammattiosastoon kuuluneiden naisten välillä – mahdollistavat tiettyyn osaverkostoon kuuluville yhteyden sellaisiin toimijoihin, joihin hänen olisi muuten hyvin vaikeaa, jollei mahdotonta saada yhteyttä. Tai kääntäen ilmaistuna: jos näiden kahden toimijan välinen heikko linkki poistetaan, osaverkostojen välinen vuorovaikutus vaikeutuu olennaisesti tai katkeaa

kokonaan. Granovetterin teoriaa on sittemmin testattu erilaisissa yhteyksissä, ja tutkimukset ovat pääsääntöisesti antaneet tukea alkuperäiselle ajatukselle.²⁶ Omassa aineistossamme heikot linkit siis mahdollistivat tiedonkulun esimerkiksi asuinalueiden tai ammattiosastojen ja työväenyhdistysten välillä.

Millaiset henkilöt näyttäivät tämän tutkimuksen puitteissa päätyneen tällaisiksi avainhenkilöiksi, joiden välille muodostuu sellaisia linkkejä, joiden poistaminen katkaisee yhteyden eri aliverkostojen välillä? Tavallisesti he olivat työväenliikkeen aktiiveja, jotka saivat kokouksissa tietoa päätöksistä ja tulevista suunnitelmista ja olivat valmiita jakamaan tätä tietoa eteenpäin. He kuuluivat sekä työväenyhdistykseen että ammattiosastoon ja olivat työelämässä mukana olevia naisia.

Viimeinen analyysimme tarkastelee erästä verkoston solmuhenkilöä. Porin punakaartiin kuuluneiden naisten verkoston voimahahmo oli epäilemättä Hilma Laine. Analysoimme hänen asemaansa ja merkitystään koko alueella asuneiden punaisten naisten sosiaalisissa verkostoissa.

Hilma Laineen ympärille rakentuva verkosto on visualisoitu samalla tavalla kuin kuvion 2 vasemmanpuoleinen graafi eli himmentämällä Hilman sosiaalisen verkoston ulkopuolelle jäävät kokonaisverkoston osat ja korostamalla hänen oman sosiaalisen verkostonsa rakennetta (Kuvio 3). Hilma Laine itse on merkitty graafiin punaisella värillä, minkä lisäksi hänen niin kutsuttu ego-verkostonsa eli ne naiset, joihin Laineella oli suoria sosiaalisia yhteyksiä, on merkitty tummanharmaalla värillä. Näiden naisten lisäksi sinisellä värillä on esitetty ne naiset, joihin Hilma Laineen ego-verkoston jäsenillä oli yhteyksiä.

Verkoston perusteella Hilman sosiaalisen verkostoitumisen keskeinen foorumi oli ”Porin työväenyhdistys”, minkä lisäksi hänellä oli suhteita ”Porin sosialidemokraattien nuoriso-osastoon” sekä palvelijain-, puuvillatehtaalisten, räätälien

23. Lintunen 2015, 76, 132.

24. Lintunen 2015, 132f.

25. Mark Granovetter, The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78:6 (1973), 1360–1380.

26. Esim. James D. Montgomery, Job Search and Network Composition. Implications of the Strength-of-Weak-Ties Hypothesis. *American Sociological Review* 57:5 (1992), 586–596; James D. Montgomery, Weak Ties, Employment, and Inequality. An Equilibrium Analysis. *American Journal of Sociology* 99:5 (1994), 1212–1236; Valery Yakubovich, Weak Ties, Information, and Influence. How Workers Find Jobs in a Local Russian Labor Market. *American Sociological Review* 70:3 (2005), 408–421; Garret Maher & Mary Cawley, Social networks and labour market access among Brazilian migrants in Ireland. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41:14 (2015), 2336–2356.

■ Kuva 2. Hilma Laine toimi sisällissodan jälkeen lukuisissa luottamustoimissa, mm. Porin kaupunginvaltuutettuna yli 25 vuoden ajan. Lähde: Satakunnan Museon kuvakokoelma.

sekä tulitikkutehtaalaisten ammattiosastoihin. Maantieteellisesti tärkein alue näyttäisi olleen Porin VI kaupunginosa. Kaikkiaan Hilma Laineen ego-verkostoon kuului 49 naista, laajemman sosiaalisen verkostoitumisen piirissä naisia oli kaikkiaan 146 eli yli puolet koko verkoston naisista.

Miten Hilma nousi tähän keskeiseen asemaan? Hilma Laine (os. Nousio) innostui työväenliikkeen toiminnasta jo nuorena ja pysyi aatteelle uskollisena koko ikänsä. Hilma Nousio muutti maalaiskunnasta Porin kaupunkiin työn perässä ja muiden maalaistyttöjen tapaan päätyi herrasväen palvelijaksi. Hilma oli kuitenkin siitä poikkeuksellinen tapaus, että jo parin vuoden työskentelyn jälkeen hänellä oli vahva näkemys siitä, että työntekijöiden oloja tuli parantaa ja hän ryhtyi toimeen. Täytettyään 22 vuotta hän perusti muutamien muiden naisten kanssa Poriin

vuonna 1903 palvelijattarien paikallisosaston toimien myös sen puheenjohtajana. Hilma liittyi työväenpuolueeseen ja hänen poliittiset kontaktinsa laajenivat merkittävästi, kun hänet valittiin perustavassa kokouksessa paikallisen vaalipiirin sosialidemokraattiseen piirijärjestöön. Piirijärjestöön liittyminen toi uuden ulottuvuuden Hilman elämään myös henkilökohtaisella tasolla, sillä hän tapasi siellä tulevan miehensä. Vuonna 1909 Hilma solmi omantunnon avioliiton piirisihiteeri Vilho Laineen kanssa ja ryhtyi käyttämään miehen sukunimeä. Hilma oli käynyt ainoastaan rippi- ja kiertokoulun, mutta oli epäilemättä hyvin teräväpäinen. Hänen kykynsä huomattiin ja hänet palkattiin porilaisen *Sosialidemokraattilehden* toimitukseen avustajaksi. Hänestä tuli myös puolueen Porin naisosaston sihteeri. Hilman kontakteista ja nauttimasta luottamuksesta kertoo sekin, että hänet valittiin vuonna 1912 Porin työväenyhdistyksen ensimmäiseksi naispuheenjohtajaksi. Pesti ei kestänyt montaa kuukautta, mutta oli kuitenkin edistysellistä tuohon aikaan. Hän oli siis ennen sisällissotaa kytköksissä hyvin monella tasolla työväenliikkeeseen.²⁷

Hilman taustasta johtuen ei ollut yllätys, että sisällissodan sytyttyä paikallinen työväenneuvosto valitsi Hilman merkittäviin tehtäviin. Luototehtäviin haluttiin henkilöitä, jotka olivat osoittautuneet aatteelle uskollisiksi ja jotka tunnettiin hyvin. Hilman laajat verkostot työväenliikkeessä johtivat hänet Porin työväenneuvoston valitsemaan poliittiseen jaostoon, punaiseen kaupunginvaltuustoon ja lopulta myös paikalliseen vallankumousoikeuteen. Sodan käännyttyä tappiolliseksi Hilma ja hänen miehensä ymmärsivät, että näillä meriiteillä oli parasta lähteä pakoon ja yrittää päästä rajan yli Venäjälle. Heidän pakoamatkansa katkesi kuitenkin jo Hollolan kohdalla ja heidät vietiin Hämeenlinnan vankileirille. Esikuulusteluissa Hilma luokiteltiin tehtäviensä vuoksi ensimmäiseen vaarallisuusluokkaan ja määrättiin pidettäväksi vangittuna oikeudenkäyntiin asti. Elokuussa Hämeenlinnan valtiotrikosoikeus tuomitsi hänet neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen sekä menettämään kansalaisluottamuksensa kuudeksi vuodeksi. Syyttäjä nosti lauselmassaan esille erityisesti sen, että Hilma oli toiminut vallankumousoikeuden jäsenenä ja liittynyt kapinallisiin tietoisena näiden

27. Lintunen 2015, 73, 211.

pyrkimyksestä kumota laillinen hallitus. Yleisten armahdusten ansiosta Hilma vapautui vankilasta marraskuussa 1918. Puoliso Vilho kuoli vankilassa samana syksynä.²⁸

Vanhat verkostot kannattelivat Hilmaa sodan jälkeen. Hän vapautui marraskuussa ja jo joulukuussa 1918 hän oli mukana virittelemässä sosialidemokraattista toimintaa Porissa. Tämän yhdistystoiminnan kautta hän oli myös järjestämässä apua punaisille perheille, joiden elättäjä oli joko kuollut tai vankilassa. Työpaikkakin löytyi edelleen puolueen parista, sillä hänestä tuli Satakunnan sosialidemokraattisen piirijärjestön toimistonhoitaja, missä tehtävässä hän toimi lähes 30 vuoden ajan. Hilma palasi heti sodan jälkeen Porin sosialidemokraattisen naisyhdistyksen hallitukseen ja toimi sen puheenjohtajana, sihteerinä ja rahastonhoitajana pitkiä ajanjaksoja vuosien 1918–1952 aikana. Hilma oli mukana myös osuustoiminnassa, sillä hän kuului muun muassa Osuusliike Kansan hallintoneuvostoon ja edustajistoon.²⁹

Huolimatta osallisuudestaan punaisten toimintaan ja saamastaan valtiorikostuomiosta, Hilma Laine saavutti Porissa yhteiskunnallisesti merkittävän aseman ja oli yhteisön arvostettu jäsen. Hän kuului Porin kaupunginvaltuustoon yli 25 vuoden ajan vuosina 1922–1948 sosialidemokraattien edustajana ja hänellä oli lukuisia muita kunnallisia luottamustoimia lautakunnissa ja kansakoulujen johtokunnissa.³⁰ Hilmallalla oli monisyiset ja vahvat verkostot omiin joukkoihinsa, mutta luottamustomiensa myötä hän kykeni luomaan toimivat suhteet myös porvariston suuntaan. Hilma ei avioitunut uudelleen, eikä hänellä myöskään ollut lapsia. Tämä oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että Hilma pystyi näin täysipainoisesti osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa analysoimme sosiaalisten viiteryhmiä, ensisijaisesti asuinpaikan sekä työväenyhdistys- ja ammattiosastojäsenyyden, mer-

kitystä sisällissodan jälkeen valtiorikosoikeuteen joutuneiden, Porin alueella eläneiden ”punaisten naisten” sosiaalisten verkostojen rakentumiselle ja verkostojen sisäiselle vuorovaikutukselle. Lähtökohtanamme oli oletus, että näillä sosiaalisilla suhteilla olisi ollut merkittävä vaikutus naisten asennoitumiseen ja päätökseen lähteä (tai olla lähtemättä) mukaan punakaartin toimintaan.

Verkostot osoittavat kaartissa olleiden naisten tulleen ryppäinä tietyistä kaupunginosista ja kylistä, jolloin heidän voidaan olettaa keskustelleen kaartiin liittymisestä arkipäiväisessä kanssakäymisessään omassa naapurustossaan. Tuloksista on nähtävissä, että työväenyhdistykset ja ammattiosastot ovat yhdistäneet eri alueilta tulleita naisia, jolloin naiset ovat pystyneet levittämään tietoa aatteesta ja liikkeen suunnitelmista myös laajemmin omaan sosiaaliseen verkostoonsa, mikä käsitti muun muassa sukulaiset, ystävät ja naapurit.

Kaikkien naisten työpaikkoja ei ole tiedossa, mutta ammattiosastojäsenyydet osoittavat osan naisista toimineen samoissa työpaikoissa, jolloin heillä on ollut mahdollisuus olla kontaktissa päivittäin ja keskustella myös vallankumouksesta ja puntaroida punakaartiin liittymistä yhdessä. Graafien avulla pystytään myös osoittamaan tiettyjen avainhenkilöiden keskeinen merkitys näissä vuorovaikutusverkostoissa. Varsinkin heikkojen linkkien merkitys avautuu vasta kuvaajien avulla.

Näillä havaituilla verkostoilla oli merkitystä paitsi sotaan liittyessä myös sodan jälkeen. Naisten vapauduttua vankileireiltä ja yrittäessä jatkaa elämäänsä oli sosiaalisilla verkostoilla suuri merkitys. Ne tarjosivat ensinnäkin konkreettista tukea. Naapurusto ja suku auttoivat lastenhoidossa ja elintarvikkeiden saannissa. Työväenyhdistykset keräsivät perhettä elättäville punaleskille avustuksia ja yhdistysten kautta saatuja suhteita hyödynnettiin esimerkiksi myös ruokapakettien toimittamisessa vankileireillä oleville miehille.³¹ Näiden konkreettisten aputoimien lisäksi verkostoilla oli suuri henkinen merkitys. Kun omasta naapurustosta oli paljon muitakin

28. Kansallisarkisto (KA), valtiorikosoikeuden akti 8395; KA, valtiorikosoikeuden syyttäjistön arkisto Aå 447 Pori, Porin vallankumousoikeuden pöytäkirja 22.3.1918; Työväen Arkisto, Porin sos. dem. kunnallisjärjestön pöytäkirjat 1917–1926 329.5, Työväenneuvoston kokous 31.1.1918 ja Työväenneuvoston valitseman valtuuston kokous 21.3.1918; Lintunen 2015, 211–212.

29. Lintunen 2015, 212.

30. Lintunen 2015, 212.

31. Lintunen 2015, 179f.

seisonut punaisten joukossa, oli valkoisen yhteisön taholta tulevaa painetta helpompi kestää.

Saavutetut empiiriset tulokset osoittavat, että verkostanalyysi tutkimusmenetelmän tarjoaa hyvät lähtökohdat rikastaa esiin historiallisten ilmiöiden takana vaikuttaneita sosiaalisia vuorovaikutusrakenteita. Kuten olemme edellä osoittaneet, rekonstruoimamme verkostot tavoittavat varsin hyvin vuoden 1918 alussa vallinneen sosiaalisen todellisuuden Porin alueella, tarjoten siten hyvät lähtökohdat verkostojen kontekstio-rientoituneelle tulkinnalle.

Samalla on kuitenkin hyvä muistaa, että käyttämämme sosiaaliset taustamuuttajat – huolimatta niiden historiallisesta relevanttisuudesta – mallintavat vain osaa sosiaalisen vuorovaikutuksen kentästä. Siten verkostomme eivät missään nimessä kuvaa täydellisesti niiden kohteena olevaa historiallista tilannetta. Jatkotutkimuksissa olisikin kiinnostavaa pohtia, mitkä muut, historiallisista aineistoissa dokumentoidut tekijät antavat tietoa tuon ajan sosiaalisesta todellisuudesta ja vuorovaikutuksesta, ja miten nämä tekijät voisi rikastaa osaksi verkostodataa. Luonnollisesti tähän liittyy kysymys, tuovatko uudet muuttajat jotakin olennaista uutta sosiaalisten verkostojen analyysiin ja siten auttavat meitä ymmärtämään paremmin kohteena olevaa ilmiötä.

Sanomattakin on selvää, että verkostomme tarjoavat vain välillisen näkökulman itse sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Koska meiltä puuttuvat sekä kirjalliseen että suulliseen vuorovaikutukseen liittyvät aineistot, emme nykytilanteessa pysty mallintamaan esimerkiksi nyt tarkasteltujen naisten välistä kirjeenvaihtoa tai muuta suoraa

kommunikaatiota. Olemme edellä parhaamme mukaan pyrkinneet siltaamaan näitä rakenteellisia aukkoja verkostoissamme suhteuttamalla ja tulkitsemalla verkostojen kautta avautuvaa kuvaa suhteessa aihepiiriin laajaan tutkimuskenttään.

Historiallisten ilmiöiden taustalla piilevät sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen vuorovaikutus ovat ehkä yksi historiantutkimuksen eniten tutkituista aiheista, puhuttiinpa sitten makro-, meso- tai mikrohistoriasta. Tutkimuksen valtavirrassa näitä tarkastellaan kuitenkin useimmiten henkilöhistorian näkökulmasta, vahvasti historiallisen menetelmän ohjaamina. Olemme tässä artikkelissa lähestyneet aihetta digitaalisen, eksploratiivisen historiantutkimuksen välinein ja menetelmin. Toivomme, että esittämämme tulokset toimisivat kannustimena ja esimerkkinä muille tutkijoille siitä, miten moderni historiantutkimus voi hyödyntää laskennallisten tieteiden piirissä kehitettyjä menetelmiä omien, historiantutkimukselle tyypillisten ilmiöiden ja ongelmien tutkimisessa.

Alkuperäiset graafit löytyvät Historiallisen Aikakauskirjan internet-sivuilta.

VTT **Tiina Lintunen** työskentelee Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa poliittisen historian yliopisto-opettajana.

Sähköposti: tiina.lintunen@utu.fi.

Dosentti, VTT **Kimmo Elo** työskentelee Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa poliittisen historian yliopistonlehtorina.

Sähköposti: kimmo.elo@helsinki.fi.